

overtuiging van de auteurs verwezen worden. Zijn boek wordt daardoor wel bijzonder vlak. De auteur stelt zich nooit vragen waaróm zich bepaalde ontwikkelingen in de tragedieschrijverij voordoen. Deze teksten zijn toch allemaal in een bepaalde historische situatie tot stand gekomen en vele auteurs (Vondel niet in de laatste plaats) reageerden op politieke gebeurtenissen. Het eigenaardige is dat Konst zich moedwillig voor dat perspectief lijkt af te sluiten terwijl zijn literatuurlijst wel degelijk studies in die richting bevat.

Nu zou gezegd kunnen worden dat zijn ontleiding van de drama's op zichzelf al waardevol is. Maar laten we eens naar Vondel kijken. Keer op keer beklemtoont Konst de breuk in de tendens van diens tragedies rond 1640. Maar hij komt kennelijk nooit op het idee die op zijn minst in verband te brengen met Vondels bekering tot het katholicisme, terwijl hij wèl meldt dat diens *Bespiegelingen van Godt en godtsdienst* leunde op Thomas van Aquino, de Spanjaard Molino en Roberto Bellarmino 'een jezuïet afkomstig uit Italië.' (sic!) (174) Er wordt in het kader van het probleem van de vrije wil wel aandacht aan de zestiende-eeuwse polemiek daarover tussen Luther en Erasmus gewijd, maar niet aan het katholieke standpunt op dit gebied. Naar de opvatting van Konst volgde Vondel alleen het gematigde standpunt van de arminianen door de strikte predestinatieleer af te wijzen. En waarom zijn *Faëton* bij uitzondering mythologische stof bevat vraagt Konst zich evenmin af, noch of er misschien politieke implicaties waren toen Vondel de tragedie in 1663 schreef. Zonder twijfel een boek voor een speciale groep Neerlandici.

E. O. G. Haitsma Mulier

W. van Bunge, e. a., ed., *The dictionary of seventeenth and eighteenth-century Dutch philosophers*, I, A-J, II, K-Z (Bristol: Thoemmes Press, 2003, xxii + 1116 blz., €350,-, ISBN 1 85506 966 0).

Ruim elfhonderd bladzijden lemmata gewijd aan Nederlandse filosofen uit de zeventiende en achttiende eeuw! Ik wist niet eens dat we er zoveel hadden, zou de eerste gedachte van de lezer kunnen zijn die de zeer fraai uitgegeven twee delen van de *Dictionary* in handen krijgt. Maar bij nader inzien blijkt het te gaan om denkers van allerlei aard. Het is bepaald zaak om de 'Introduction' en 'How to use the *Dictionary*' goed te lezen. 'Dutch' slaat op de Republiek, wier bestaan hier aanvangt met de Unie van Utrecht (1579) en eindigt met de stichting van het Koninkrijk Holland (1806). Op die manier kunnen er nog belangrijke figuren uit het einde van de zestiende eeuw alsmede hun evenknieën uit de Patriottentijd en de Bataafse Republiek worden opgenomen. 'Dutch', toegepast op de opgenomen personen, betekent niet per se 'geboren in de Republiek' of 'geboren in de Noordelijke Nederlanden', maar in ieder geval wel 'aldaar werkzaam' gedurende enige periode in hun leven. Er is dus een plaatsje ingeruimd voor zowel René Descartes en John Locke als Johannes Regius, voor zowel Samuel Koenig als Isaac Orobio de Castro. Deze vijf zouden allen door de lezer onbekommerd als filosofen pur sang kunnen worden geduid. Wat betreft Descartes en Locke zal niemand dat waarschijnlijk willen betwisten. Descartes' tegenstander, de Zuid-Nederlander Johannes Regius, die maar volhield dat het cartesianisme het spinozisme had mogelijk gemaakt, kan ook gelden als een echte filosoof, zij het dat hij waarschijnlijk in de vergetelheid was geraakt en niet in de *Dictionary* terecht was gekomen als hij niet zo tegen Descartes tekeer was gegaan, want in de grond was hij een saaie aristotelicus gebleven. De achttiende-eeuwse Zwitserse balling en wetenschapsfilosoof Samuel Koenig verdient zijn lemma omdat hij de leer van de Marburgse filosoof Christian Wolff met die van Isaac Newton trachtte te verzoenen. Isaac Orobio de Castro,

afkomstig uit Portugal, polemiseerde met de remonstrantse theoloog Philippus van Limborch over de christelijke leer en met Johannes Bredenburg over het spinozisme.

Terecht merken de editoren echter in hun inleiding op dat het voor de te bewerken periode welhaast onmogelijk is een sluitende definitie van filosofie te geven. Vandaar dus die vele lemmata gewijd aan reeksen denkers en publicisten van zeer verschillend allooi. Wiskundigen, astronomen, medici, juristen, hier en daar zelfs een politicus of uitgever (Elzevier) naast grote aantallen theologen buitelen over de pagina's. Sommigen waren in hun tijd beroemd, doch laten tegenwoordig alleen de harten der specialisten sneller kloppen, zoals Johannes Castillioneus (1709-1791), hoogleraar filosofie en wiskunde te Utrecht, bewonderaar van Locke en Newton, criticus van Rousseau. De befaamde Johan Derk van der Capellen tot den Pol (1741-1784) krijgt een lemma als politiek denker, de buiten Deventer en Herborn vrijwel onbekende Heinrich Guthlerbeth (1572-1635), leraar van Comenius, wordt behandeld, zeker niet omdat hij originele ideeën had, maar omdat hij zo'n ijverig publicerende schoolmeester in de beste ramistische traditie was. Deze voorbeelden geven aan dat de *Dictionary* wordt bevolkt door een bont gezelschap figuren die allen op de een of andere manier hebben begeerd wijs te worden en zo bijgedragen hebben tot het intellectuele leven van de Republiek. Teneinde dit panorama nader aan te vullen hebben de editoren besloten ook enkele lemmata op te nemen die instituties behandelen welke een grote rol in dit intellectuele leven hebben gespeeld, namelijk universiteiten, illustre scholen en tijdschriften. Uiteraard staat de veelgelezen *Bibliothèque Universelle et Historique* van Jean le Clerc er in benevens spectatoriale geschriften als *De Denker*, zelfs met een apart lemma, maar voor *De Hollandsche Spectator* moet de lezer terug naar het artikel over Justus van Effen. De illustre scholen van Deventer en Amsterdam krijgen hun deel, en de universiteiten worden uitvoerig besproken, natuurlijk met inbegrip van inmiddels verdwenen instellingen als Franeker en Harderwijk.

Dit alles is onder leiding van liefst zes editoren tot stand gebracht door meer dan honderd auteurs uit binnen- en buitenland. Onder hen zijn vele gerenommeerde namen uit de historische wetenschap, maar ook studenten, promovendi en postdocs. Het geheel is uitstekend geredigeerd, qua inhoud buitengewoon zakelijk en informatief gebracht en mede daardoor zeer goed leesbaar. Die leesbaarheid wordt nog bevorderd door de goede lay-out, weliswaar in twee kolommen per pagina, maar met prettig veel wit en een mooie letter. In het bijzonder valt de aandacht der auteurs en editoren voor het bibliografische gedeelte te prijzen: per lemma staan de (belangrijkste) werken van en over de behandelde figuur uit de tijd zelf aangegeven, gevolgd door (een keuze uit) de secundaire literatuur. De index vergemakkelijkt het zoeken naar onderlinge verbanden tussen de besproken wijsgeren, de illustraties achterin deel I zijn leuk, maar voegen niets wezenlijks aan de tekst toe. Al met al is dit naslagwerk een groot succes geworden. Het zal een onmisbaar werktuig blijken te zijn voor een ieder die zich met de ideeëngeschiedenis en het intellectuele leven van de Republiek bezighoudt.

M. E. H. N. Mout

A. H. Huussen jr., ed., *Onderwijs en onderzoek. Studie en wetenschap aan de academie van Groningen in de 17e en 18e eeuw* (Studiën over de geschiedenis van de Groningse universiteit I; Hilversum: Verloren, 2003, 350 blz., €30,-, ISBN 90 6550 735 3).

De Groningse universiteit is opgericht in 1614 en zal over negen jaar dus haar vierhonderdste verjaardag vieren. Om bij die gelegenheid gepast te kunnen terugblikken, heeft men ruim van